

ПРОЕКТ ЗА
ПОДДРШКА НА
ЧОВЕКОВИТЕ
ПРАВА

Human Rights Support Project

ПРАВНА АНАЛИЗА ЗА 2011

ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ПОЛИЦИСКА ПОСТАПКА

ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ПОЛИЦИСКА ПОСТАПКА

Правна анализа за 2011 година

Скопје, јануари 2012

Издавач: Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“

ул. Македонија 11/2-10, 1000 Скопје

Тел./факс: ++ 389 2 3215 263

Е-mail: contact@all4fairtrials.org.mk

www.all4fairtrials.org.mk

За издавачот: Петре Мркев, претседател

Автор: Коалиција Сите за правично судење

Проектен тим :

Аница Томшиќ Стојковска – надворешен соработник

Михаил Готовски – проектен координатор на Проектот за поддршка на човековите права

Партнери на Проектот за поддршка на човековите права:

Форум за правата на Ромите Арка –Куманово

Центар за граѓанска иницијатива –Прилеп

ИЗБОР – Струмица

Центар за демократски развој-Тетово

Дизајн и печат:

Тираж:

Проектот е финансиран од Фондот за жртви од тортура на Обединети нации и Институт отворено општество

Содржина

Вовед.....	5
Граѓанскиот сектор во заштита на човековите права	9
Анализа на случаи од проектот за поддршка на човековите права	11
Овластување на полициските службеници и човековите права во полициска постапка	22
Основни меѓународни и домашни стандарди за човековите права во полициска постапка	27
Постапување со малолетници – Стандарди и правила	30
Забрана за тортура	33
Право на поплака во случај на повреда на правата во полициска постапка ..	36
Завршни согледувања и општи препораки	38

Список на кратенки

АРКА – Здружение на граѓани *Форум за правата на Ромите - Арка* – Куманово

ЕКЧП – Европска конвенција за човековите права

ЕСЧП – Европски суд за човековите права

Избор – Здружение на граѓани *Избор* – Струмица

Коалиција – Коалиција на здруженија на граѓани *Сите за правично судење*

КЗ – Кривичен законик

КПТ – Комитет за превенција од тортура при Советот на Европа

МВР – Министерство за внатрешни работи

НВО – Невладини (граѓански) организации

НП – Народен правобранител

ОН –Обединети Нации

ОЈО – Основно јавно обвинителство

ОС – Основен суд

ОСЛ – Овластено службено лице

ППЧП – Проект за поддршка на човековите права

ПС – Полициска станица

РМ –Република Македонија

СВКПС – Сектор за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи

ЦГИ – Здружение на граѓани *Центар за граѓанска иницијатива* – Прилеп

ЦДР – Здружение на граѓани *Центар за демократски развој* – Тетово

ВОВЕД

Меѓународното право за човековите права е обврзувачко за сите држави и притоа службениците кои го спроведуваат законот се должни да ги знаат и да ги применуваат меѓународните стандарди за човековите права. Ваквата дефиниција е дадена во Меѓународниот пакт за граѓански и политички права¹ во кои се уредува корпусот на права и нивната заштита.

Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, во својот член 9 ги наведува правата на граѓаните во полициско постапување. Тука се наведува дека *“Никој не смее да биде лишен од слобода без причина и без постапка пропишана со закон, лицето лишено од слобода во моментот на лишување треба да биде запознато со причините за лишување од слобода, како и дека лицата лишени од слобода мора во најкраток временски период да бидат изведени пред суд”*.

Почитувањето на човековите права и нивната заштита е основната цел врз која се базира и се имплементира **Проектот за поддршка на човековите права**.

Проектот за поддршка на човековите права се спроведува од страна на **Коалицијата „Сите за правично судење“, Форум за правата на Ромите „Арка“ од Куманово, Центар за демократски развој од Тетово, Центар за граѓанска иницијатива од Прилеп и „Избор“ од Струмица**. Овие граѓански организации преку поддршка од **Фондот за жртви од тортура на Обединетите Нации и Институтот Отворено Општество од Будимпешта** и во 2011 година продолжија, преку давањето на бесплатна правна помош, да им помагаат на граѓаните кои се сомневаат дека нивните права се повредени од полициски службеници или пак се жртви на малтретирање и тортура во полициска постапка.

Основната цел е да им се помогне на граѓаните кои сметаат дека се евентуални жртви на полициска злоупотреба или тортура. Оваа цел се остварува преку обезбедување на бесплатна правна помош која ги опфаќа следните активности:

¹ Меѓународен пакт за граѓански и политички права, усвоен на Генералното собрание на ООН во 1966 година.

- интервјуирање и документирање на наодите дадени од страна на граѓаните кои се жалат на полициското постапување;
- помош на евентуалните жртви да обезбедат соодветна документација потребна за докажување на повредите при полициското постапување;
- финансиска помош за обезбедување лекарски уверенија со кои се утврдува повредата предизвикана од полициското пречекорување на овластувањата;
- финансиска помош за судско-медицинските вештачења потребни во истрагата на овластените органи за утврдување на прекумерна употреба на сила и тортура од страна на полициските службеници;
- поднесување претставки и кореспонденција со надлежните државни органи во име на евентуалните жртви кои пријавиле случаи на полициска злоупотреба или тортура;
- подготовка и поднесување кривични пријави и застапување на жртвите во случај на субсидијарно гонење на сторителите;
- следење на судските постапки против ОСЈ за злоупотреба или пречекорување на службените овластување и координирање со надлежните државни органи на локално ниво, со цел поефикасна борба против евентуалните појави на полициска злоупотреба и тортура.

Овој проект има за цел да им помогне на граѓаните во остварувањето на нивните права, но и да ја подигне свеста кај полициските службеници за потребата од почитувањето на домашните и меѓународните стандарди за правата на граѓаните во полициското постапување.

Пред сè е потребно да се разбере и целта на оваа анализа која ја потенцира индивидуалната одговорност во повредата на правата во полициското постапување, но и пошироко да ја запознае јавноста за полициските овластувања кои ги имаат овластените службени лица, како и законските и подзаконските акти според кој делува полицијата.

Проектот за поддршка на човековите права се имплементира од 2004 година и заклучно со 2010 година биле регистрирани 373 граѓани кои побарале помош од граѓанските организации - имплементатори на Проектот. Лицата кои се пријавиле во Проектот сметале дека нивните права се повредени при полициското постапување или

пак дека биле можни жртви на тортура и друг вид на сурово, нехумано или понижувачко постапување.

Во оваа анализа ќе бидат опфатени не само домашните и меѓународните стандарди, туку и корпусот на полициски овластувања кои ги има полицијата со цел за правилно разграничување помеѓу полициските постапки како и почитувањето на правата во нивната примена.

Како најтешка форма на повреда во полициското постапување, тортурата ќе биде опфатена во посебно поглавје, како и системот на поплаки и постапувањето со малолетни лица.

Полициските службеници се должни да ги почитуваат одредбите на **Универзалната Декларација за човекови права**², со која се предвидува основната рамка на заштита на човековите слободи и права. Според Универзалната декларација, особено значајни за полициското постапување се членот 3 со кој се утврдува дека *“Секој има право на живот, слобода и безбедност на личноста“*, член 5 кој предвидува дека *“Никој нема да биде предмет на тортура или друг вид на сурово, нечовечно или деградирачко постапување или казнување“*, како и член 7 кој предвидува дека *“Сите се еднакви пред законот и имаат право, без каква било дискриминација, на еднаква заштита на законот.”*

Поединечните човекови права се утврдени во меѓународни документи кои се со различна правна сила. Сите тие заедно се означуваат како меѓународни инструменти и содржат меѓународни стандарди за човековите права. Од суштинско значење се меѓународните договори кои стануваат правно обврзувачки кога државата ќе ги потпише и ратификува. Дел од стандардите не се опфатени во правно обврзувачки акти но станале составен дел од меѓународното обичајно право.

Како основа во постапувањето на полициските службеници покрај Универзалната декларација треба да се има предвид **Европската Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи** донесена во 1950 година во Рим. Во поголемиот дел од меѓународните, но и домашните стандарди, се наведува дека службениците кои го спроведуваат законот се должни воедно да го почитуваат и

² Донесена на Генералното собрание на Обединети Нации на 10 Декември 1948 година

штитат човековото достоинство како и човековите права на сите луѓе. Полициските службеници имаат свои овластувања кои се регулирани со закони и подзаконски акти, но не смеат да отстапат од генералните начела со кои се уредува корпусот на правата на граѓаните во самата држава.

Воедно полициското постапување треба да биде поврзано и со етичката димензија. Работењето на полицијата кое е насочено во неетички опкружувања, како што се криминалните структури и неморалните однесувања, треба да ја истакне етиката во спроведувањето на полициските задачи. Полицискиот службеник, кој има законско овластување да примени присила, мора и спрема осомниченото лице за одреден криминал да примени етички стандарди кои се однесуваат на нужната присила и со сопственото поведение да афирмира однесување кое е во согласност со почитувањето на личноста на човекот.³

Неетичките постапки на полицијата кои подлежат на законска одговорност, воедно може да доведат и до повреда на меѓународните и домашните стандарди за човекови права во полициска постапка. Во обезбедувањето на човековите права полицијата има двојна улога и тоа преку основната функција да биде заштитник на правата, а од друга страна, при преземањето на полициските овластувања, да биде исклучително внимателна да не направи повреда на истите.

Овластувањата кои полицијата ги има со закон не се воопшто мали. Тие вклучуваат примена на средства на присила, меѓу кои е вклучена и примената на огнено оружје, како и правото на испитување, задржување и лишување од слобода. Сите овие овластувања доведуваат до ограничувања на човековите слободи и права, но тие ограничувања може да се применат исклучиво со постепење на закон.

Основната цел на полицијата во едно демократско општество е владеењето на правото и одржувањето на јавниот ред и мир, заштитата и почитувањето на посебните слободи и права, превенција на казнените дела и борба против криминалот. Полициските активности покриваат широк спектар⁴. Почитувањето на основните слободи и права, кои се содржани во Европската конвенција за човекови права, подразбира и постоење

³ Полициска етика и деонтологија, Проф. Трпе Стојановски, 2006

⁴ Меѓународни правни стандарди со кои се уредува полициската употреба на средства за присила - Д.Шктриќ, 2007, објавено во Хрватски летопис за казнено право и пракса –Загреб бр. 14, страна 187-214

на ограничувања на полицијата во остварувањето на нејзините цели. Полицијата мора да ги почитува правото на живот како и да се однесува хумано со секое лице без разлика дали тоа лице бара заштита од полицијата или пак се јавува како лице кое го крши законот и е сторител на одредено кривично дело.

Во основа, секој полициски службеник треба да има индивидуална одговорност за своите постапки во вршењето на полициските задачи. Основен критериум за полициската постапка се законитост, сразмерност и недискриминација. Секоја акција мора да се темели на закон, да е во сразмер со целта која сака да ја постигне и не смее да вклучува било каков облик на дискриминација кон граѓаните⁵.

ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР ВО ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

Во 2011 година граѓанските организации – имплементатори на ППЧП, кои дејствуваат како даватели на бесплатна правна помош во случаи на можна полициска злоупотреба или тортура, регистрираа вкупно **30 случаи** од кои 3 случаи не се однесуваат на директна повреда на правата во полициска постапка.

Случаите во Проектот се заведени по барање на граѓани кои сметале дека се евентуални жртви во полициското постапување или дека врз нив е спроведен акт на тортура или друг вид на сурово, нехумано, понижувачко постапување или казнување што е дефинирано во универзалните, регионалните и домашните правни акти.

Доколку се спореди со 2010 година, во 2011 година се заведени помал број на случаи, или 8 случаи помалку за разлика од минатата година.

Во 2011 година најголем број на случаи биле регистрирани во Коалиција „Сите за правично судење“, или **9 случаи**, од кои 7 се однесувале на поплака за полициско постапување, а 2 случаи за повреда сторена во други институции (воспитно-поправна институција и јавно обвинителство во делот на ефикасна истрага).

ЦГИ Прилеп во периодот на 2011 година има обезбедено бесплатна правна помош за **8 случаи** на граѓани кои се жалеле на полициска постапка, од кои за 2 случаи се спроведувал мониторинг врз судска постапка.

⁵ Богољуб Милосављевиќ - Људска права и полиција, издавач: Центар за антиратну акцију, Белград 2004

ФПР „Арка“ од Куманово има регистрирано **7 случаи** на повреда на правата во полициска постапка, од кои 2 се евидентирани како малтретирање и сурово и нечовечно постапување, додека останатите 5 за злоупотреба во вршењето на службените дејствија од страна на граничната полиција.

„Избор“ Струмица има регистрирано **6 случаи**, од кои 5 се однесуваат на непрофесионално постапување на полициски службеници, а 1 случај се однесува на малтретирање во психијатриска установа.

Во 2010 година ФПР „Арка“ од Куманово регистрирал 12 случаи врз основа на поплака на граѓани за повреда во полициска постапка, Коалицијата „Сите за правично судење“ регистрирала 9 случаи, „Избор“ од Струмица завел 7 случаи, ЦГИ Прилеп регистрирал 6, додека ЦДР Тетово за 2010 година регистрирал 4 случаи⁶.

Она што во 2011 година се разликува од 2010 година е немањето на поплака за сторена повреда во полициското постапување во регионот на западна Македонија за кој е одговорно здружението Центар за демократски развој (ЦДР).

Во 2011 година се водеа 3 судски постапки преку ангажиран адвокат од ППЧП. Два случаи се заведени во претходните години, додека едниот случај кој е заведен во 2011 година е за убиство на лице од страна на полициски службеник и во оваа постапка адвокатот на ППЧП го застапуваше семејството на починатото лице.

Воедно во 2011 година заврши и еден судски предмет заведен во „Избор“ Струмица (за случаите СР049 и СР050) кој се случил и е пријавен во 2009 година.

СР049 и СР050 својот случај го пријавиле со поплака дека биле жртви на тортура. Во 2011 година е донесена пресуда со која основниот суд им изрекува на овие две лица условна осуда за напад на службено лице (претходно преку јавното обвинителство е поднесена и кривична пријава против лицата за напад на службено лице и попречување во вршење на должноста), а од страна на „Избор“ Струмица во 2011 година беше мониториран судскиот процес за овие два случаи.

⁶ Проектот се спроведува регионално при што Коалицијата „Сите за правично судење“ дава бесплатна правна помош на граѓаните од Скопје, ФПР „Арка“ од Куманово го покрива регионот на северна Македонија, ЦГИ Прилеп го покрива регионот на југозападна Македонија, „Избор“ Струмица го покрива регионот на Југоисточна Македонија, додека ЦДР Тетово го покрива регионот на западна Македонија

Во делот на обезбедувањето на правна помош Коалиција „Сите за правично судење“ во 2011 година по однос на заведените предмети има поднесено 4 претставки до Народниот правобранител, 2 претставки до СВКПС на МВР, молба за враќање на одземени предмети, давање на иницијален правен совет, следење на судска постапка, ургенција до ОЈО Велес за забрзување на постапката, поднесување на кривична пријава за злоупотреба на службената должност до јавно обвинителство, како и обезбедување на адвокат на семејството на починатото лице каде настапила смрт со нанесување на повреди од полициски службеник.

Истата година, продолжи бесплатната правна помош од адвокат во судска постапка за 1 предмет заведен во 2010 година.

Центар за граѓанска иницијатива од Прилеп во 2011 година следеше 2 судски предмети, поднесени се по 5 претставки до Народен правобранител и СВКПС на МВР, даден е иницијален правен совет како и обезбеден е адвокат за судска постапка.

ФПР „Арка“ Куманово во делот на обезбедувањето на правна помош во 2011 година поднел 7 претставки до СВКПС и 2 пријави до јавно обвинителство, додека „Избор“ Струмица следел 1 случај во судска постапка заведен во 2009 година, поднесени се 6 претставки до НП како и 5 претставки до СВКПС на МВР.

АНАЛИЗА НА СЛУЧАИ ОД ПРОЕКТОТ ЗА ПОДДРШКА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

КОАЛИЦИЈА „СИТЕ ЗА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ“

Коалицијата во 2011 година регистрираше 9 случаи, од кои еден случај се однесува за сторена телесна повреда за време на нереди на еден спортски натпревар, но за кој не е поднесена претставка поради откажување и незаинтересираноста на самата евентуална жртва.

Останатите 7 случаи се однесуваат на повреди во полициско постапување, како и еден случај на можна тортура сторена врз малолетник во воспитно-поправен дом.

Од 7 случаи еден се однесува за убиство од страна на полициски службеник и за овој случај беше ангажиран бесплатниот адвокат на Проектот. Во 2011 година адвокатот

застапуваше и предмет во судска постапка заведен во 2010 година каде лицата се жалеа на полициска бруталност, но истите имаат пријави за напад на службено лице.

Иако ППЧП обезбедува бесплатна правна помош на евентуални жртви од полициска злоупотреба или тортура, во 2011 година беше дадена правна помош и за малолетник сместен во воспитно-поправна установа, тргнувајќи од меѓународните стандарди за апсолутната забрана за тортура како и друг вид на сурово, нехумано или понижувачко постапување или казнување.

Во 2011 година поплаките се однесуваа и за ефикасна истрага, повреда на правата на малолетник во полициска постапка, и злоупотреба на службената должност за што Коалиција има поднесено и една кривична пријава.

СЛУЧАЈ СК105

Во 2011 година во Коалиција Сите за правично судење беше заведен предмет СК105. Предметот се однесуваше за убиство на полнолетно лице на возраст од 22 години од припадник на специјалните единици на полицијата, а од страна на Проектот се обезбеди бесплатна правна помош со ангажирање на адвокат. Семејството се сомневаше и во одговорноста на други полициски службеници кои биле на местото на настанот и кои според семејството, но и пошироката јавност, прикриле докази и не го пријавиле навремено и уредно настанот, со што се отвора и дилемата дали на таков начин индиректно станале соучесници на делото. Според меѓународните стандарди во случај на употреба на сила или огнено оружје треба да се известат претпоставените службеници и тие да го испитаат случајот. Притоа, правото на живот е основно право кое е содржано во Универзалната декларација за човековите права, како и во Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи. Во Уставот на Република Македонија стои дека “животот на човекот е неприкосновен” и затоа треба да постои особено внимание и целосна ефикасна истрага во случаи кога смртта е настапена од страна на полициски службеник.

За овој предмет постапката пред суд започна на 02.11.2011, а заврши на 09.01.2012 година. Судската постапка се водеше против еден полициски службеник за кривично дело „убиство“ од член 123 од КЗ. Против полицискиот службеник е донесена пресуда за сторено убиство и е казнет со казна затвор. Според извештајот на адвокатот на

ППЧП кој го застапуваше семејството на убиеното момче стои дека *“Неспорно е дека недоволно ефективно и контрадикторно спроведената истрага од моментот на настанување на кривично-правниот настан па до подигнувањето на обвинението, во овој случај продуцираше дилеми во однос на кривично-правниот настан, што навистина се случило критичната вечер и дали и други лица е потребно да подлежат на кривична одговорност”*. Во однос на други инволвирани лица како соучесници, помагачи на кривичното дело, семејството поднесе кривична пријава против три полициски службеници и едно непознато лице за која до 31.12.2011 година немаше добиено одговор.

Од погоре наведениот случај се наметнува прашањето дали полицијата ги презела сите адекватни и навремени овластувања со цел спроведување на ефикасна истрага. И да не се случило убиството од полициски специјалец, туку од друго лице, се наметнува дилемата дали полициските службеници професионално постапиле во моментот кога настапила смртта на младото момче.

Иако мора да се признае дека судската постапка се одвиваше ефикасно без непотребни одлагања, сепак ниту полицијата ниту пак истражните органи не ја опфатија и одговорноста на останатите лица при ова убиство⁷. Во основните принципи за употреба на сила и огнено оружје од полициските службеници на **Обединетите Нации**, донесени во 1990 година, во точка 6 е наведено дека *“Во случај на повреда или смрт предизвикана од примена на сила и огнено оружје од страна на полициски службеник, службеникот случајот веднаш го пријавува кај своите претпоставени во согласност со начелото 22”*.

Од заведените случаи во 2010 година имало 8% поплаки за непостапување на полициските службеници. Дали и кај овој случај требало да се испита непостапувањето на полициските службеници и непреземање на целосни овластувања во случај кога се работи за смрт, треба дополнително да се провери. Со цел да се намали полициската субкултура, Кодексот на ООН за однесувањето на лицата одговорни за примена на

⁷ Темелни, итни и непристрасни истраги треба да се спроведат во сите случаи на сомневање на незаконито, самоволно или егзекусиско постапување по кратка постапка вклучувајќи ги и случаите кога се жалат роднини на умреното лице или кога други доверливи извештаи укажуваат на неприродна смрт (Принципи за ефикасно спречување и истрага за вонсудско самоволно погубување по кратка постапка, Принцип 9)

законот ги обврзува полициските службеници за секој случај на кршење на човековите права да ги известат повисоките полициски органи, како и органите на надворешна контрола, како што се јавното обвинителство, судот и народниот правобранител. Заради таквите известувања полицискиот службеник не би смеел да трпи никакви последици освен доколку не се работи за повреда на правото за чување на доверливи податоци на граѓаните.

СЛУЧАЈ СК101

Во овој случај поплаката е добиена од малолетник кој бил приведен во полициска постапка. Приведувањето било спроведено од страна на 3 цивилни лица кои уредно се легитимирале дека се претставници на МВР, но кои при приведувањето му поставувале прашање дали е тој сторител на кривично дело кое се случило неколку дена претходно. При распитот во просторијата присуствувал и униформиран полициски службеник кој неколку пати го удрил во пределот на потколеницата. Малолетникот бил удрен и од инспекторот кој го спроведувал разговорот. Потоа заедно со малолетникот заминале во неговиот дом каде е извршен претрес за да се најде украдениот предмет. По враќањето во полициска станица заедно со неговото семејство им биле дадени записници на потпишување, кои ги потпишале иако не знаеле што содржат со цел поскоро да заминат од полициската станица

Кај овој случај малолетникот бил одведен во полициска станица без наредба од суд заради сомневање дека бил сторител на кривично дело. Иако е спроведен во полициската станица во необележано возило и од неуниформирани полициски службеници, како што е тоа предвидено во законските и подзаконските акти за постапување со малолетни лица, а од Секторот за внатрешна контрола е добиен одговор на претставката дека е постапено согласно законот, се поставуваат неколку дилеми:

- зошто било приведено лицето без наредба на суд (барем таков документ не е покажан на малолетното лице) кога законот за полиција ги утврдува таксативно моментите кога може да се спроведе, ако нема наредба од судот (за утврдување на идентитет, ако е распишана потерница, затекнато во извршување на кривично дело за кое се гони по

службена должност, како и затекнато во извршување на прекршок со елементи на насилство).

При запирањето од тројца неуниформирани полициски службеници не биле преземени мерки за идентификација на лицето, туку биле поставувани прашања дали е тој сторител на некое кривично дело, а истото лице пред приведувањето не е затекнато ниту во извршување на кривично дело, ниту пак во извршување на прекршок.

При запирањето, полициските службеници уредно се легитимирале, но започнале прашања за сторено дело, за кое согласно процедурите треба да ги спроведува инспектор за малолетничка деликвенција. При распитот, покрај инспекторот (неуниформиран полицаец), присуствувал и униформиран полициски службеник кој често го удирал при давањето на одговори на поставените прашања. Дали внатрешната контрола го испитала и овој момент кој според законот е недозволив. Согласно член 37 од Законот за полиција, полициските овластувања кон малолетното лице ги применуваат полициски службеници кои се посебно оспособени за работа на сузбивање на малолетничката деликвенција. Во истиот член став 3 стои дека *“полициските овластувања кон малолетните лица по правило се применуваат во присуство на нивниот родител или старател, освен ако заради посебни околности или неодложност на постапувањето тоа не е можно.”* Значи, се поставува уште една дилема, зошто не биле присутни родителите, како и која била потребата на присутен униформиран полициски службеник кој со своите дејствија настојувал да изнуди признание на малолетникот (нанесување на удари кога малолетникот негирал дека го сторил делото) и на тој начин да изврши и *“малтретирање во вршење на службата”*.⁸

Иако со потпишувањето на записникот било потврдено дека при примената на полициските овластувања лицето е информирано за своите права⁹, сепак останува и дискутабилно дали се применувале и одредбите на законот за малолетничка правда.

Во секој случај недозволива е примена на сила врз малолетник со цел да се изнуди признание бидејќи и законот за малолетничка правда бара посензитивен пристап од страна на полицијата. Исто така, согласно законот за малолетничка правда, потребно е

⁸ Тој што во вршењето на службата малтретира друг, го застрашува, го навредува или воопшто спрема него постапува на начин со кој се понижува човечкото достоинство и човековата личност, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години-член 143 од Кривичен законик на РМ

⁹ Член 34 од Закон за полиција, Службен весник бр. 114/2006

да биде известен Центарот за социјални работи, како и во полициското постапување да му се укаже на малолетникот правото да повика бранител.

ЦЕНТАР ЗА ГРАЃАНСКА ИНИЦИЈАТИВА ПРИЛЕП

Во делот на давањето на бесплатна правна помош, ЦГИ Прилеп во 2011 година обезбеди правна помош за 7 случаи, од кои за 6 правната помош е дадена од правниот советник, за 1 случај е ангажиран адвокат и за истиот случај се спроведувало и мониторинг на судската постапка, додека во 1 случај не се обезбедила правна помош туку само се мониторираше судски предмет (вкупно 8 активни предмети).

Од наведените предмети, 2 случаи се однесуваат за *малтретирање во вршење на службата* како и *нанесување на телесни повреди*, при што за едниот случај се води судска постапка за која е ангажиран бесплатен адвокат од ППЧП, додека за вториот случај е даден само иницијален правен совет на родителите на евентуалната жртва на полициска бруталност, од причини што лицето е на издржување казна затвор и за овој случај не е поднесена претставка до надлежните органи.

Исто така во 2011 година во ЦГИ Прилеп заведени се 2 случаи од исто лице кое се сомневало на непостапување од страна на полициските службеници по поднесена пријава за семејно насилство кое било извршено од брачниот другар кој е вработен како полициски службеник во ПС. Поплаката се однесувала и на непрофесионалното и некоректно однесување на други ОСЈ кои дошле на самата интервенција по пријавата за семејно насилство..

Во 2011 година пријавен е случај во кој граѓанинот се жалел на нанесување на повреди со удари по главата при полициска интервенција – спровод во медицинска установа на лице со психолошко растројство за кое имало пријава за нарушување на јавниот ред и мир, но од самата ПС е добиен одговор дека не се употребени никакви средства за присилба при транспортот кој се спроведувал во медицинско возило. Постојат различни верзии на настанот од граѓанинот и од полициската станица, а по поднесена претставка до СВКПС и НП се чека одговор.

За еден случај каде граѓанин се жалел на злоупотреба на службената должност поднесена е претставка до СВКПС и НП, и од одговорот на СВКПС е констатирано дека полицискиот службеник постапил согласно законските прописи.

СЛУЧАЈ ПП045

ПП045 беше заведен како предмет во 2009 година. Граѓанинот го пријави случајот во проектот и побара да добие бесплатна правна помош. Според првичните информации за овој случај, кој беше и медиумски експониран, граѓанинот бил тепан пред очите на својата сопруга затоа што побарал да се ослободи патот за да помине со своето возило со кое го носел својот родител во болница. Во понатамошната постапка ОЈО поднесе барање за спроведување истрага против обвинетите полициски службеници за кривично дело „Тешка телесна повреда“ и кривично дело „Малтретирање во вршење на службата“ .

Со известување од 01.09.2010 година, Основниот суд го известил оштетениот дека е донесено решение со кое се запира истрагата во делот на обвинението кое се однесува на кривично дело „Тешка телесна повреда“ од член 131 став 1 од КЗ бидејќи ОЈО доставило изјава за откажување од гонење во овој дел. ОЈО останал при обвинението за кривично дело „Малтретирање во вршење на службата“ од член 143 в.в. со член 22 од КЗ. Од страна на обвинетите полициски службеници е поднесен субсидијарен обвинителен акт “Напад врз службено лице при вршење на работите од безбедноста” од член 383 на КЗ. Претресот закажан за септември 2011 година е одложен, а понатаму презакажани се и претресите за 15.11.2011 заради боледување на еден од обвинетите, како и заради ангажман на бранителот на оштетениот во друг судски процес кој се води во рамките на ППЧП.

За овој предмет судската постапка е во тек и дополнително ќе се знае исходот на истата.

Овој случај го потврдува трендот кој ППЧП неколку години го потенцира во своите анализи, со поднесувањето на контра пријави за напад на службено лице во случаи кога граѓаните се жалат на полициска бруталност и тортура.

Малтретирањето и тортурата се дела кои се забранети не само со домашните туку и со меѓународните стандарди. Притоа Кодексот за однесување на службениците одговорни за примена на законот, во членот 3 наведува дека *“Службениците одговорни за примена на законот можат да употребат сила само кога е тоа неопходно потребно и сразмерно на барањата кои ги поставува извршувањето на нивните задачи.”* Но според исказот на жртвата како и неговото семејство се поставува прашањето дали воопшто имало потреба од примена на сила (?). Во таа насока ќе ја цитираме одредбата од Декларацијата за полицијата¹⁰, во која се наведува дека *“постапките на мачење или други казни или нехумани односно понижувачки постапки забранети се во сите околности”*.

СЛУЧАЈ 052 и 057

Овие два случаи се заведени во различен временски период, но се поднесени од исто лице, т.е од жртва на семејно насилство која била нападната од својот сопруг, вработен како полициски службеник во една полициска станица. По поднесените претставки до СВКПС и НП за првиот случај, Секторот констатирал дека нема повреди од страна на полициските службеници и дека е постапено согласно законот, додека за втората претставка добиен е одговор дека е поднесена кривична пријава против сторителот на семејното насилство, како и дека ќе биде поведена постапка за утврдување на одговорност пред дисциплинската комисија на МВР со оглед на тоа што истото лице е вработено како полициски службеник.

Но во претставката на жртвата се наведува и поплака за непостапување на полициските службеници од полициската станица како и нивно некоректно и непрофесионално однесување кон неа. Имено, според исказите на жртвата, во моментот на настанот во нејзиниот дом биле и малолетните деца, по пријавата во полиција немало благовремена интервенција, па било потребно да се јавува повторно за да го пријави насилството од својот сопруг, а за време на интервенцијата полициските службеници се однесувале грубо и непрофесионално спрема неа.

¹⁰ Декларација за полиција – Резолуција 690/1979 Совет на Европа

Според Заедничкиот протокол за постапување во случај на семејно насилство кој опфаќа повеќе министерства¹¹, а донесен во 2010 година, стои дека МВР постапува на начин што пријавата за семејно насилство ја прима дежурен полициски службеник, кој е должен да изврши проценка на тежината на случајот и врз основа на тоа да упати интервенција. При излегувањето на лице место од полициските службеници треба да се провери дали во домот има деца, да утврдат дали има потреба од медицинска помош за жртвата, да покажат разбирање за состојбата во која се наоѓа истата, како и да бидат професионални при постапувањето.

ФОРУМ ЗА ПРАВАТА НА РОМИТЕ „АРКА“

Како што погоре беше наведено ФПР „Арка“ од Куманово има регистрирано 7 случаи на повреда на правата во полициска постапка, од кои 2 се евидентирани како малтретирање и сурово и нечовечно постапување, додека останатите 5 за злоупотреба во вршењето на службените дејствија од страна на граничната полиција. Оваа организација има поднесено и 2 кривични пријави за предметите каде граѓаните се жалеле на малтретирање и сурово и нечовечно постапување од страна на полицијата.

СЛУЧАЈ КУ 077 и КУ 078

Кај Форум за правата на Ромите „Арка“ од Куманово беа заведени два случаи (КУ77 и КУ78) каде две лица од ромската етничка група биле пресретнати од 3 полициски службеници (кои не биле униформирани и за кои евентуалните жртви се сомневаат дека се од специјалната единица Алфи) и врз нив се однесувале брутално и била преземена и физичка сила за да признаат дека сториле одредено кривично дело. Откако била извршена идентификација било констатирано дека тоа не се лицата за кои се сомневаат, па биле пуштени да си заминат.

По поднесена претставка до СВКПС добиен е негативен одговор, т.е. дека е постапено согласно законските овластувања. Иако овде според кажувањата на евентуалните жртви полициските службеници не се легитимирале и се однесувале брутално кон нив,

¹¹ Заеднички протокол за постапување во случај на семејно насилство ,УНДП 2010

за да признаат дека се тие лицата кои се бараат за сторена повреда, се повторува трендот на неможност да се докажат тврдењата на граѓаните и евентуалните злоупотреби кои ги направиле полициските службеници. Она што исто така е потребно е позасилена улога и на граѓанскиот сектор во обезбедувањето на дополнителни докази кои ќе служат во постапката која ја спроведува СВКПС. Доколку не постојат лекарски уверенија за нанесени повреди како и сведоци кои би можеле да го потврдат настанот, би било проблематично докажувањето на полициска бруталност како и малтретирање во вршењето на службата.

Во таа насока потребно е и континуирано едуцирање на полициските служби за правата на граѓаните во полициска постапка, но и ефикасна истрага која ќе утврди дали имало полициска бруталност.

Ако се тргне од Европската конвенција за човекови права, која во член 3 наведува дека *“никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечно или понижувачко постапување или казнување”*, па се до Европскиот кодекс кој утврдува дека *“полицијата може да употреби сила само кога тоа е стриктно неопходно и единствено во обем што е потребен за постигнување на одредена легитимна цел”*, тогаш потребно е и ваквите сомневања како и поплаки за полициска бруталност да се сведат на минимум и да се применуваат меѓународните стандарди за постапување на полициските службеници.

ИЗБОР

Во здружението „Избор“ од Струмица во 2011 година беа регистрирани 6 случаи од кои 1 се однесувал за тортура сторена во психијатриска болница за што е поднесена претставка до Народниот правобранител како и 5 случаи во кои граѓаните се жалеле на полициско постапување. Од овие 5 случаи, 4 се однесуваат за сомневања во доменот на постапување со малолетници од страна на полициски службеници, додека за едниот случај граѓанинот се жалел на злоупотреба на службената должност за што од страна на правниот застапник во Избор Струмица се поднесени претставки до НП и СВКПС.

СЛУЧАЈ СР058, СР059, СР060 и СР061

Овие случаи се однесуваат за ист настан кој се случил на 4 малолетни лица. Според исказот на малолетните лица истите биле задржани во затворена просторија и испрашувани од униформирани полициски службеници и инспектор за што не биле известени и нивните родители. Родителите првпат дознале и биле информирани откако е пристигната судска покана од судот дека против малолетните лица се води судска кривична постапка. По поднесена претставка до СВКПС, добиен е одговор дека врз лицата е само утврден идентитетот во просториите на училиштето, при што откако е констатирано дека станува збор за малолетни лица со нив не биле водени разговори, ниту пак биле непотребно задржани.

Кај овој случај останува отворено прашањето како дошло до подоцнежната судска постапка која се повела против малолетните лица. Доколку била извршена само идентификација на малолетните лица, која како полициско овластување е регулирана од член 38 до член 41 од законот за полиција, на кој начин дополнително се спроведувале истражните дејствија врз основ на кои е поднесена кривична пријава и започната судската постапка.

Проверката на идентитетот на лице може да се примени кон лицето:

- ✓ кое треба да се лиши од слобода, приведе, задржи или предаде на надлежен државен орган или установа;
- ✓ од кое се заканува опасност заради нејзино спречување;
- ✓ над кое се извршува преглед или претрес или други со закон утврдени мерки;
- ✓ кое е затечено во туѓ дом или други простории и превозни средства над кои се извршува преглед или претрес;
- ✓ кое е затечено на простор или објект на кој е привремено ограничена слободата на движење и задржување, ако проверката е неопходно потребна;
- ✓ кое пријавува извршено кривично дело или прекршок;

- ✓ кое со своето однесување предизвикува сомневање дека е сторител на кривично дело или прекршок или дека има намера да стори такви дела или кое одговара на описот на лице по кое се трага;
- ✓ кое ќе се затекне на местото на извршено кривично дело или прекршок;
- ✓ кое се наоѓа на место на кое заради безбедносни причини е потребно да се утврди идентитетот на сите лица или на поголемиот број лица.

Според информациите од родителите полицијата поднела кривична пријава за тешко кривично дело за кое се води кривична постапка пред основен суд, а во меѓувреме за ни едно полициско дејствие тие не биле запознати. Вака прикажаниот случај отвора сомнеж за грубо кршење на одредбите на Законот за малолетничка правда.

Во тој дел при извршувањето на полициските овластувања се поставува прашањето како не биле информирани родителите и на кој начин се обезбедиле потребните докази за поднесување на кривична пријава¹² кои се уредени во Законот за кривична постапка како и законските и подзаконските акти на МВР.

ОВЛАСТУВАЊА НА ПОЛИЦИСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ И ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ПОЛИЦИСКА ПОСТАПКА

Човековите права на граѓаните во Република Македонија се дефинирани со Уставот, законите, како и со ратификуваните меѓународни договори. Притоа во целосното имплементирање на заштитата на човековите права голема улога има и меѓународното обичајно право, како и корпусот на стандарди воспоставени на универзално и регионално ниво од кои произлегуваат и стандардните процедури кои ги спроведуваат полициските службеници во нашата држава како и Полицискиот кодекс.

¹² според Правилникот за начинот на вршење на полициските работи доколку се работи за малолетник се уредува на начин што: “малолетните лица се повикуваат со доставување на писмена покана до нивните родители или старатели, додека пак Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица налага во случај на малолетни лица да се известат родителите, бранителот, центарот за социјална работа и надлежниот јавен обвинител“.

Почнувајќи од Уставот кој го забранува секој облик на мачење, нечовечно или понижувачко однесување или казнување, како и правата на лицата лишени од слобода, при што е дефинирано дека никому не може да му биде ограничена слободата, освен со одлука на судот и во случаи и постапка утврдена со закон, се поставени основите на правата во полициското постапување. Како права утврдени со Уставот се правото лицето да биде информирано за причините за лишување од слобода, правото на бранител во полициска и судска постапка и времетраењето пред изведување пред суд.

Законот за кривична постапка ги дефинира правата на лицата лишени од слобода, па така лицето мора веднаш да биде известно на јазикот што го разбира, како и за причините за лишување од слобода. Притоа лицето има право да молчи, право да се советува со адвокат, како и да извести член од семејството или негово блиско лице за лишувањето од слобода. Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишување од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода. Ако во случај на задржување лицето кое е лишено од слобода бара помош од бранител, овластеното службено лице на Министерството за внатрешни работи ќе му овозможи да повика свој бранител, односно ќе му обезбеди бранител и ќе го одложи извршувањето на сите дејствија до доаѓањето на бранителот, но најдоцна во рок од два часа од времето кога е известен бранителот.¹³ На задржаното лице му врачува примерок од записникот при негово пуштање од слобода или предавањето на истражниот судија.

Во членот 34 од Законот за полиција се наведени правата во примената на полициските овластувања, при што лицето треба да биде известно на јазикот што го разбира за причините за повикување, приведување или задржување, да се поучи за правото да молчи, правото да се советува со бранител, правото на лекарска помош, како и правото да се извести член на семејството. Овие права се предвидени и при задржување заради сторен прекршок, согласно Законот за прекршоци, а задржувањето кај сторен прекршок може да трае најмногу 12 часа, додека задржувањето на лица под дејство на алкохол може да трае најмногу 8 часа.¹⁴

Според законот за странци, заради обезбедување во постапката за присилно отстранување, странецот може да биде задржан од страна на Министерството за

¹³ Член 204 од Законот за кривична постапка

¹⁴ Постапката за малолетници ќе биде опфатена во посебна глава

внатрешни работи најдолго до 24 часа, а доколку постојат други околности со кои не може да се изврши присилно отстранување, странецот се сместува во Прифатниот центар на МВР кој работи според точно утврден Правилникот за странците како и куќниот ред на Прифатниот центар.

Со законот за кривична постапка како и законот за полиција се одредени полициските овластувања кои ги имаат службените лица, а истите подетално се уредени во Правилникот за начинот на вршење на полициските работи и Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица. Специфичните постапувања со странци како и малолетници се регулирани во посебни закони

За да може да се дебатира и аргументира околу почитувањето на човековите права во полициска постапка, потребно е да се имаат во предвид и овластувањата кои ги имаат службените лица во полицијата.

Законот за полиција¹⁵ е основен правен акт во кој се дефинира улогата на полицијата. Во него член 3 утврдува дека полицијата има за основна функција заштита и почитување на човековите слободи и права на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот на Република Македонија, законите и ратификуваните меѓународни договори, заштита на правниот поредок, спречување и откривање на казниви дела, преземање на мерки за откривање на сторителите на тие дела, како и одржување на јавниот ред и мир во општеството.

Во член 28 од истиот закон се наведуваат полициските овластувања кои ги имаат службените лица и тоа:

- проверка и утврдување на идентитет на лица и предмети;
- собирање на информации;
- повикување, приведување, задржување;
- потрага по лица и предмети;
- пренасочување, насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства на определен простор за нужно потребно време;

¹⁵ Закон за полиција, Службен весник бр. 114/2006, 148/2008, 6/2009

- предупредување и наредување;
- привремено одземање на предмети;
- преглед или претрес на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во определена нивна документација;
- сопирање, преглед или претрес на лица, багаж или превозни средства; обезбедување и преглед на местото на настанот;
- примање на пријави;
- јавно распишување награда;
- снимање на јавни места;
- собирање, обработка, анализирање, користење, оценување, пренесување, чување и бришење на податоци, како и обработка на лични податоци под услови кои се утврдени со закон.

При спроведувањето на полициските овластувања службените лица ги применуваат одредбите од Правилникот за начинот на вршење на полициски работи. Со овој правилник се утврдува дека во односите со граѓаните полициските службеници се легитимираат секогаш кога полициските овластувања ги вршат во цивилна облека, додека пак доколку ги вршат во униформа тогаш легитимирањето се врши доколку е тоа побарано од страна на граѓаните.

Во сите полициски овластувања полицијата е должна да постапува без дискриминација и непристрасност, а како основни права кои граѓаните ги имаат во односот со полицијата е дека секој поединец има право на безбедност на личноста, гаранција дека нема да се примени никаков притисок физички или психички врз осомничените, сведоците или жртвите во обид да се добие одредена информација и дека нема да се пристапи кон присила на признание, а со собраните информации ќе се постапува доверливо.

При спроведувањето на полициското овластување - повикување, полициските службеници се должни да достават писмена покана, а за малолетните лица се

доставува покана и до нивните родители или старатели. Според Правилникот за начинот на вршење на полициските работи лицето може да биде повикано и усно или преку средствата за јавно информирање во случаи утврдени со законот.

Приведувањето претставува овластување кое се врши врз основа на писмена наредба од надлежен суд и при приведувањето полицискиот службеник врши преглед на лицето заради пронаоѓање и одземање на предмети погодни за самоповредување или повреда на други лица. Приведувањето може да се спроведе и без писмена наредба во случај кога треба да се утврди идентитет на лицето, за кого е распишана потерница ако е затекнато во извршување на кривично дело за кое се гони по службена должност и затекнато во извршување на прекршок со елементи на насилство. Приведувањето се врши со службено возило, а кај малолетните лица треба да се спроведе од полициски службеник во цивилна облека како и со службени возила без службени обележја. За приведувањето полицискиот службеник му овозможува на лицето услови за остварување на неговите права утврдени со закон и тоа е потребно да биде забележано во соодветна документација.

Задржувањето се спроведува во простории определени за таа намена со решение на министерот. Ако се работи за задржување на странец се известува дипломатско-конзуларното претставништво на земјата чиј државјанин е задржаното лице.

И останатите полициски овластувања се уредени во горенаведениот Правилник. Така во делот на утврдувањето на идентитет лицето треба да биде запознато за причините заради кои е потребно утврдувањето, додека проверката на идентитет се спроведува со увид во идентификациски документ.

Исто така, заради пронаоѓање на сторители на кривични дела, полициските службеници можат да прибираат информации од граѓани и за секоја информација се изготвува службена белешка. Во делот на полициските овластувања влегуваат и претрес на лице и предмет, земање на пријави како и други дејствија уредени со закон и подзаконските акти.

Како составен дел од домашното законодавство се и меѓународните акти кои со чинот на ратификација се вклучени во правната регулатива. Особено важна во делот

на човековите права е Европската Конвенција за заштита на човековите права и основни слободи која стапи на сила во 1953 година. Со оваа конвенција се регулира правото на живот при што се истакнува дека никој не може намерно да биде лишен од животот; понатаму се забранува мачењето и никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, како и се утврдува правото на слобода и безбедност на личноста при што се утврдуваат основите за лишување од слобода.

ОСНОВНИ МЕЃУНАРОДНИ И ДОМАШНИ СТАНДАРДИ ЗА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ПОЛИЦИСКА ПОСТАПКА

Постојат поголем дел на меѓународни стандарди кои се утврдени за однесувањето на полициските службеници . Еден од нив е **Кодексот за однесување на лицата одговорни за примена на законот**, усвоен од страна на **Генералното собрание на Обединети Нации со Резолуција 34/169** од 17 декември 1979 година. Главна основа на овој кодекс е дека оние кои ја остваруваат полициската власт се должни да го почитуваат и заштитуваат човечкото достоинство и да ги бранат човековите права на сите лица

Во Кодексот за однесување на службениците одговорни за примена на законот¹⁶ во член 2 се наведува дека во вршењето на својата должност службениците одговорни за примена на законот мора да ги почитуваат и штитат човековото достоинство и да ги бранат и штитат основните права на личноста. Притоа во истиот кодекс се дефинира дека може да се употреби сила само кога е тоа неопходно потребно и сразмерно на барањата кои ги поставува извршувањето на полициските задачи. Се наведува и дека службените лица мора да се грижат за здравјето на луѓето и веднаш да се преземат мерки за укажување на медицинска грижа кога е тоа потребно.

Во Основните принципи за употреба на сила и огнено оружје од полициските службеници¹⁷ се наведува дека службените лица во извршувањето на своите задачи што е можно повеќе ќе применуваат ненасилни средства пред примената на сила и

¹⁶ Кодекс за однесување на службениците одговорни за примена на законот - 1979, ООН

¹⁷ Основни принципи за употреба на сила и огнено оружје од полициски службеници – Осми конгрес на ООН, 27.08-07.09.1990, Хавана

огнено оружје. Кога законската примена на сила и огнено оружје е неизбежна полициските службеници ќе:

а) ја ограничат таквата примена и ќе дејствуваат пропорционално со тежината на казненото дело или легитимната цел која треба да ја постигнат,

б) да се намали на најмала мера штетата или повредата, како и да се почитува и штити човечкиот живот

в) да се обезбеди помош и медицинска нега на повредените или оштетените лица во најбрз можен рок

г) да се обезбеди роднините, блиските пријатели на повреденото или оштетеното лице да бидат известени во најкраток можен рок.

Во однос на притворените или задржаните лица, според овие принципи, полициските службеници нема да применуваат сила, освен кога е тоа потребно за одржување на безбедноста и редот во установата или кога е загрозувана личната сигурност.

Како еден од посебно важните документи е **Резолуцијата на Декларацијата на полицијата** донесена од **Парламентарното собрание на Совет на Европа**. Во неа во точка 9 се наведува дека *“секој полициски службеник е особено одговорен за своите дела или за пропустите кои ги наредил, а кои биле противзаконити”*.

Воедно постојат и група на начела за заштита на сите лица кои се под каква било форма на лишување од слобода, па така во начелото 1 се предвидува дека *“сите лица, во која било форма на лишување од слобода, мора да се третираат на хуман начин и со почит кон вроденото достоинство на секој човек”*. Понатаму, начелото 10 го утврдува правото на информирање за причините за апсењето, а додека начелото број 13 ја утврдува и задолжителноста на лицето кое е лишено од слобода да му се обезбедат соодветни информации како и објаснување за неговите права и начинот како може да ги искористи истите. Во начелото 21 се потенцира дека ни едно притворено лице за време на испитувањето не смее да биде предмет на насилство, застрашување или методи на испитување кои ја намалуваат неговата способност за донесување на одлуки или просудување.

Европскиот кодекс на полициска етика содржи насоки за полициска интервенција како и употребата на сила во спроведувањето на полициските овластувања, при што се наведува дека е недозволива арбитрерната употреба на сила. Секогаш употребата на сила треба да биде како исклучок и кога има оправдана потреба за тоа, не смее да се применува во поголема мера од она што е апсолутно нужно и мора да биде пропорционална со легитимната цел која сака да се постигне.

Исто така во Европскиот кодекс е утврдено дека полицискиот персонал треба да дејствува со интегритет и почит кон јавноста и со посебна грижа за состојбата на поединците кои им припаѓаат на особено ранливите групи.

Во Република Македонија донесен е **Кодекс на полициска етика** кој ги уредува прашањата за целите на полицијата, правните основи за полициската функција, односот со правосудните органи, организација, вработување во полицијата, обука на полицијата, права на вработените во полицијата, полициска интервенција, одговорност и контрола како и истражување и меѓународна соработка. Притоа, во делот на полициската интервенција е нагласено дека полицијата при постапувањето е должна да го почитува правото на животот на секој граѓанин, употребата на сила е дозволива само кога е неопходна, а се утврдува дека полицијата не смее да врши ниту пак да потикнува никаков облик на мачење.

Во членот 49 од Полицискиот кодекс е наведено дека полицијата го почитува принципот на презумпција на невиноста и при полициските интервенции треба да се внимава кон ранливите групи како што се деца, жени, постари лица, лица со здравствени проблеми.

Во насока на постапување со лицата лишени од слобода, Министерството за внатрешни работи се води и според интерниот акт **Стандардни оперативни процедури за задржување и постапка за задржани лица**. Според овие процедури, покрај основните права предвидени во законот, се регулира и делот на обезбедување на храна на задржано лица подолго од 6 часа, како и надзорот врз задржаното лице кој го спроведува сменоводител на полициска станица. Во нив се опфатени и постапките за малолетни задржани лица кои се засновуваат врз законот за малолетничка правда (и во овие процедури се утврдува дека е потребно да се извести надлежен инспектор, родител или старател, да се извести бранител, центарот за социјални работи и

надлежниот јавен обвинител), постапката за лица со посебни потреби, задржувањето на лица од женски пол при што претресот може да се направи само од полициски службеник од женски пол и не смее задржувањето да биде во иста просторија за лице од машки пол, потоа задржувањето на лица под дејство на алкохол или психоактивни материи и задржувањето на странски државјани. Кај странските државјани, согласно овие процедури, а доколку лицето не го знае јазикот, се обезбедува преведувач на начин што може да се најде полициски службеник кој го говори потребниот јазик, да се контактира Секторот за странци при МВР или да се избере преведувач од листата на преведувачи.

ПОСТАПУВАЊЕ СО МАЛОЛЕТНИЦИ – СТАНДАРДИ И ПРАВИЛА

Во секоја постапка со малолетни лица треба да се има во предвид Конвенцијата за **правата на детето** која бара секој акт да се спроведува во најдобар интерес на детето. Во односот на полициското постапување, како и малолетничката правда, позначајни документи се т.н. **Пекиншки правила** или **Стандардните минимални правила** на Обединетите нации за малолетничка правда, кои преставуваат први правила на заштита на малолетници кои се наоѓаат во судир со законот. Притоа во точка 7 се наведува дека во сите постапки ќе биде запазено начелото на презумпција на невиност, правото да биде запознато со причините за водењето на постапката, правото да молчи, правото на правна помош, правото на присуство на родител или старател како и правото на жалба до повисока инстанца. Во делот на истрага се наведува дека родителите треба веднаш да бидат известени за приведувањето на малолетникот, додека полициските службеници кои работат со оваа категорија треба да бидат обучени како да постапуваат со малолетник кој е во судир со законот.

Во групата на начела за заштита на сите лица кои се под каква било форма на притворање или затворање од 1988, начелото 16 предвидува во случај на притворено или затворено малолетно лице надлежниот орган да е должен да ги преземе врз себе сите иницијативи за осигурување на правата на лица лишени од слобода, а посебно внимание ќе му се даде на известувањето на родителите или старателите.

Во Република Македонија во 2007 година се донесе **Законот за малолетничка правда**, при што престанаа да важат одредбите од **Законот за кривична постапка** кои ја регулираа оваа област.

Законот за малолетничка правда имаше две одлагања и измени направени во 2010, кои следеа по оценките на експертската јавност околу ефикасноста на повикување на бранител во постапката со малолетници. Во законот се опфатени и полициските активности кои може да се преземат кон малолетно лица. Притоа, се наведува, во случаи за дејствие на дете што е во ризик, што со закон е определено како кривично дело и кога во извршувањето на делото учествувале и други лица за кои може да се води постапка пред суд, како и за дејствие на помлад или постар малолетник во ризик, што со закон е определено како кривично дело за кое е пропишана казна затвор до три години, Министерството за внатрешни работи, преку јавниот обвинител, доставува известувањето до центарот за социјални работи. Во членот 109 од истиот закон се регулира проблематиката на задржување на малолетно лице, при што е наведено дека разговорот со малолетникот може да трае најмногу 4 часа, а задржувањето да биде 12 часа. ОСЈ можат да задржат малолетник ако постојат основи на сомневање дека сторил дејствие што во законот е предвидено како кривично дело кое се гони по службена должност, ако е затечен при извршување на делото, или кога против него е распишана потерница за такво дело. Во случај на нарушување на ЈРМ, малолетното лице може да биде задржано 8 часа.

Притоа, полициските службеници се должни веднаш да го известат судијата за малолетници, родителите, односно старателот, бранителот определен од малолетникот или неговите родители и Центарот за социјална работа, а воедно е утврдено дека за време на задржувањето не може да се води разговор без присуство на бранител.

Во Законот за полиција е уредено прашањето за превземање на полициски овластувања врз малолетните лица. Така, повикувањето се врши со доставување на писмена покана до неговиот родител или старател.

Полициските овластувања кон малолетни лица ги применуваат полициски службеници кои се посебно оспособени за работи на сузбивање на малолетничката деликвенција.¹⁸

¹⁸ Член 37 од Закон за полиција

Во исклучителни случаи, полициски овластувања кон малолетни лица можат да ги применуваат и други полициски службеници ако заради околностите на случајот не можат да постапуваат полициските службеници оспособени и назначени да работат со малолетници.

Полициските овластувања кон малолетните лица по правило се применуваат во присуство на нивниот родител или старател, освен ако заради посебни околности или неодложност на постапувањето тоа не е можно.

Законот за малолетничка правда наведува дека *“Овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи го задржуваат малолетникот во просторија за задржување на малолетници. За задржувањето се составува записник, во кој се внесуваат сите податоци за малолетникот, и околностите на неговото задржување. Записникот го потпишува малолетникот и неговиот родител, односно старателот, како и бранителот.”*

Законот за малолетничка правда не предвидува посебни околности кога родителот или старателот не може да присуствува на примената на полициските овластувања. Овој закон изрично потврдува дека записникот за преземените полициски овластувања треба да го потпише и родителот, односно старателот.

Во Правилникот¹⁹, за начинот на вршење на полициските работи е наведено дека спроведувањето се прави од полициски службеник во цивилна облека, како и во необележани возила, а во Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица стои дека во постапката со малолетник треба да се извести надлежниот инспектор, родителот или старателот, адвокат, центарот за социјални работи и надлежниот јавен обвинител. Сменоводителот на полициската станица се грижи за третманот на задржаното малолетно лице, а надлежен за целокупната постапка е инспекторот за малолетничка деликвенција.

¹⁹ Правилник за начинот на вршење на полициските работи ; Сл.весник бр.149/2007,110/2011

ЗАБРАНА ЗА ТОРТУРА

Најголема повреда на човековите права во полициска постапка е тортурата за која постојат бројни меѓународни и национални инструменти со кои се предвидува нејзина целосна забрана и е предвидена како кривично дело за кое се гони по службена должност.

Тргнувајќи од Универзалната декларација за човековите права од 1948 година, во која во членот 5 се вели: *“Никој нема да биде подложен на тортура или на суров, нехуман или понижувачки третман или казна“*, донесена е Конвенција против тортура и други сурови, нечовечни или понижувачки постапки или казнувања во 1984 година, а која стапила на сила на 17.11.1991 во Република Македонија.

Според Конвенцијата на ОН против тортура и други свирепи, нехумани или понижувачки казни или постапки од 1984 постојат три основни елементи со кои се дефинира тортурата и тоа:

- предизвикување голема физичка или душевна болка,
- постоење на определена цел, со која се добива одредено признание, изнудување на информација или казнување
- извршување од страна на службено лице или друго лице кое дејствува во службено својство.

Согласно оваа Конвенција, државите потписнички се обврзуваат мачењето да го инкриминираат како кривично дело, да обезбедат ефикасна истрага и судење, како и екстрадиција во случај кога сторителот на делото ќе се затекне на нејзина територија. Согласно оваа Конвенција, основан е и посебен Комитет против тортура како надзорен орган за спроведување на самата конвенција

Согласно Кривичниот Законик на Република Македонија во член 142 се дефинира делото *Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување.*

“Тој што во вршењето на службата, како и тој што наведен од службено лице или врз основа на негова согласност, ќе употреби сила, закана или друго недопуштено средство или недопуштен начин, со намера да изнуди признание или некоја друга

изјава од обвинетиот, сведокот, вештакот или друго лице, или ќе предизвика кај друг тешко телесно или душевно страдање за да го казни за кривично дело што го сторило или за што е осомничен тој или друго лице или за да го заплаши или да го присили на откажување од некое негово право, или ќе предизвика такво страдање поради каков било облик на дискриминација.”

Како втор основен меѓународен документ во кој се предвидува и превенција од тортура е **Европската конвенција за заштита од мачење и нечовечно или понижувачко постапување или казнување**, со која е утврдено воспоставувањето на **Европски комитет за заштита од мачење и нечовечно или понижувачко постапување или казнување**. Конвенцијата пропишува дека Комитетот е составен од лица со *"високи морални квалитети, познати по својата стручност во областа на човековите права или по професионалното искуство"* во областите што ги опфаќа Конвенцијата. Од секоја земја што ја ратификувала спогодбата Комитетот на министри на Советот на Европа може да избере по еден член, но членовите работат во свое индивидуално својство, а не како претставници на државите. Основната надлежност на Комитетот е да врши превентивни посети на местата каде лицата се лишуваат од слобода врз основа на која подготвува извештај и го доставува до државата каде е спроведена посетата. Во насока на превенција од тортура или друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, КППТ има изготвено и стандарди за почитувањето на правата, како и материјалните услови во местата на лишување од слобода.

Во текот на годините, делегациите на КППТ разговарале со значаен број на задржани лица во многу земји, кои изнеле кредибилни тврдења дека биле физички малтретирани, или биле на друг начин заплашувани или биле изложени на закани, од страна на полицајци кои се обидуваат да добијат признание во текот на распитот. Според КППТ стандардите, значајно е распитот во полиција да биде електронски заведен и да има воспоставено видео мониторинг. Ова е во интерес на лицата кои биле изложени на лошо постапување од страна на полицијата и на полицајците соочени со неосновани наводи дека извршиле физичко малтретирање или психолошки притисок. Електронското забележување на полицискиот распит исто така ја намалува можноста обвинетите подоцна лажно да одрекуваат дека дале одредено признание. Исто така, КППТ стандардите во делот на тортурата го наведуваат и ризикот за нечовечно или сурово постапување преку самиот изглед на полициската станица, начинот на врзување

на очите на задржаните лица, како и појавата на сомнителни предмети со кои може да се изврши тортурата.

И Европскиот суд за човекови права кој постапува согласно Европската конвенција за човековите права, во својата судска пракса има случаи по однос на член 3, кој утврдува дека “Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.”

Еден од последните случаи кој чека конечна одлука од страна на **Големиот судски совет** е случајот *Stanimirovic против Србија* (но. 26088/06), каде е утврдена повреда на член 3 од ЕКЧП, во кој влегува и малтретирање на задржано лица, како и недостаток на ефективна истрага²⁰. Апликантот поднел кривична пријава против неидентификувани полициски службеници каде се жалел дека бил тепан и малтретиран од страна на полицијата. Јавното обвинителство одлучило да не го процесуира случајот. Во судска постапка за друго сторено кривично дело, судот утврдил дека лицето било тепано од полицијата за да даде признание. Во таа насока апликантот се пожалил, повикувајќи се на член 3, дека бил малтретиран од полицијата како и дека немало ефикасна истрага.

Во друг случај пред ЕСЧП, *Filatov против Русија* утврдена е повреда на член 3 од ЕКЧП, при што апликантот се жалел на малтретирање во полициска ќелија²¹. Пресудата за овој случај е донесена, но ќе биде конечна, согласно член 44 став 2 од ЕКЧП, т.е. ако странките не бараат нивниот предмет да биде разгледан пред Големиот судски совет, по три месеци од донесувањето на пресудата, како и доколку Големиот судски совет го одбил барањето за негово разгледување. Во овој случај утврдена е повреда, а апликантот се жалел на малтретирање, вклучувајќи и електрошокови, како и ставање на пластична кеса врз неговата глава. Притоа, Судот сметал дека тврдењата на авторитетите дека повредите настанале надвор од ќелијата, не се доволно уверливи бидејќи тоа не било забележано во медицинската документација при приведувањето.

²⁰<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=893878&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

²¹<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=894998&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

На 6 декември 2011г., донесена е пресуда и за случајот *Taraburca v. Moldova* (no. 18919/10)²², каде е утврдена повреда на членот 3 во делот на малтретирање, како и недостаток на ефективна истрага. Пресудата за овој случај е донесена, но ќе биде конечна, согласно член 44 став 2 од ЕКЧП. Тргувајќи од член 3 на ЕКЧП, тој се жалел дека бил тепан во полициска просторија и смета дека понатамошната истрага за неговата пријава била несоодветно спроведена. Исто така, се жалел дека не му било дозволено да контактира со своите родители како и да ангажира адвокат по свој избор.

ПРАВО НА ПОПЛАКА ВО СЛУЧАЈ НА ПОВРЕДА НА ПРАВАТА ВО ПОЛИЦИСКА ПОСТАПКА

Контролата врз работењето на полицијата се одвива на внатрешно и надворешно ниво. Внатрешната контрола ја врши Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при МВР, додека надворешната контрола ја вршат Народниот правобранител, Јавното обвинителство, судовите, Собранието на РМ и граѓанскиот сектор.

Согласно Законот за полиција право на претставка има секое лице кое смета дека е жртва на полициска злоупотреба или смета дека неговите права се повредени при преземањето на полициските овластувања.²³ Претставката може да се достави до полициската станица, како и до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди.

Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди своето работење го уредува со **Правилник за вршење на работите**²⁴ со кој се пропишува начинот на постапување на Секторот при утврдување на појави на незаконито постапување на полициските службеници.

Тргувајќи од Правилникот на СВКПС при МВР, овој орган постапува врз основа на податоци, информации и сознанија до кои доаѓа самоиницијативно, по барања што ги доставуваат или непосредно ги презентираат работниците на Полицијата и МВР, врз

²²<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=896435&portal=hbkm&source=externa&lbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

²³ Член 8, Закон за полиција-Службен весник бр.114/2006, 148/2008,6/2009

²⁴ Правилник за вршење на работите на СВКПС на Министерство за внатрешни работи, донесен мај 2007 Влезен во сила 11.11.2007 (<http://www.mvr.gov.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=130>)

основа на претставки кои се однесуваат на незаконито и непрофесионално работење на работниците и по наредба на Министерот за внатрешни работи.

Народниот Правобранител е институција која ги заштитува човековите слободи и права доколку тие се повредени од страна на некој државен орган. Во рамките на своите овластувања тој има право да изврши посета, без претходна најава и одобрение, во местата каде има лица кои се приведени, притворени или издржуваат казна затвор. Граѓаните кои сметаат дека имаат повреда на своите права можат да поднесат претставка до Народниот Правобранител. Доколку се утврди повреда НП може да покрене иницијатива за поведување на дисциплинска постапка против службено лице како и да поднесе барање до надлежниот јавен обвинител за покренување на постапка заради утврдување на казнена одговорност.²⁵ Воедно, според овој член, Народниот правобранител може да даде препорака или укажување за начинот на отстранување на утврдените недостатоци, како и да предложи повторно спроведување на определена постапка согласно законот.

Правото на поплака е утврдено и во меѓународните стандарди, па така во групата начела за заштита на лица кои се под каква било форма на притворање или затворање (1988) бр.33 е утврдено дека притвореното или затвореното лице или неговиот адвокат треба да имаат право да поднесат барање или поплака во врска со третманот, посебно во случај на тортура или друг суров, нехуман или деградирачки однос до властите надлежни за притворот, како и до соодветните служби со право и овластување за повторно разгледување и исправање на неправилностите.

Во Европскиот кодекс на полициска етика е наведено дека јавните власти треба да обезбедат ефикасни и непристрасни постапки за жалби против полицијата. Она што е дадено како коментар на оваа точка е дека жалбите е потребно да се испитуваат на непристрасен начин, при што контролата која ја врши полицијата врз одреден полициски службеник може да предизвика сомневање во непристрасноста, па оттаму е потребно не само да се има непристрасен систем, туку тој и да биде прифатен како таков со што ќе се обезбеди довербата на јавноста.

²⁵ Закон за Народен правобранител, член 32, Службен весник на РМ бр.60/2003, 114/2009

Завршни согледувања и општи препораки

Во 2011 година организациите кои го имплементираат ППЧП водеа активно 30 случаи, а за 3 од нив беше ангажиран и бесплатен адвокат во судска постапка. Доколку се споредат изминатите две години може да се забележи тренд на намалување на поплаките за постапките на полициските службеници. Во 2009 година во овој Проект биле заведени 42 случаи, во 2010 година бројот се намалил на 38 случаи, а оваа година 8 случаи помалку се регистрирани од минатата година. Она што оваа година остави впечаток е немањето на поплака во западниот дел на Македонија кој го води ЦДР Тетово (на почетоките на Проектот имаше голем број на поплаки за постапките на полициските службеници од овој регион). Од 2004 година, од кога започнал да се имплементира ППЧП, до крајот на 2011 година заведени се 403 случаи кои добиле правна помош од петте здруженија на граѓани кои учествуваат во овој Проект.

И понатаму останува трендот дека во регионот на северна Македонија најголеми поплаки доаѓаат од Ромите, при што може да се каже дека тие и понатаму се ранлива категорија над која почесто се вршат повредите на правата, но воедно и самите тие не се целосно запознаени, како со постапката така и со правата кои ги имаат во односот со полицијата.

Оваа година од заведените случаи и од исказите на граѓаните може да се сомневаме дека во измината година имало пропусти или намерни повреди во почитувањето на одредбите за постапување со малолетни лица, вклучувајќи го постапувањето на оваа категорија во воспитно-поправна установа.

Според наши размислувања, потребно е да се овозможи континуирана едукација на полицискиот персонал за меѓународните стандарди за правата во полициска постапка, но и да се работи на јакнење на свеста кај граѓаните за полициските овластувања, како и правото на жалба доколку некое право е повредено со преземањето на одредена полициска интервенција. Токму во тој дел годинешната правна анализа ги опфати и сегментите на меѓународните и домашните стандарди за правата во полициско постапување, постапувањето со малолетниците, полициските овластувања и начинот на нивно извршување, како и апсолутната забрана за тортура и правото на жалба кое е уредено на универзално и национално ниво.

Особено значајна улога во сферата на заштитата имаат механизмите за контрола, како и граѓанскиот сектор. Бидејќи некогаш постапката се сведува на збор против збор помеѓу граѓанинот и полицискиот службеник, граѓанските организации треба да имаат квалитетен и професионален пристап кон подготовката на претставката, како и во доменот на обезбедувањето на дополнителни информации и докази за сторената повреда.

Внатрешната контрола и понатаму одава слика на недоволно ефикасна, па оттаму според меѓународните стандарди потребно е да се преземат поцврсти чекори со цел обезбедување на целосно независна и ефикасна контрола врз полицијата, но и да се зајакнат ингеренциите на надворешните механизми на контрола вклучувајќи го Народниот правобранител.

Довербата на граѓаните е основата врз која треба да функционираат контролните механизми, а полициските службеници ќе се заштитат од лажни пријавувања со поставување на видео мониторинг.

Оваа година беше сторено убиство врз момче од страна на специјалец на полицијата, но остана впечатокот дека хиерархиската одговорност изостана, како и одговорноста на останатите полициски службеници кои биле на местото на настанот.

Иако оваа година има помал број на поплаки, сепак нивната важност не е за занемарување, особено што еден од случаите се однесуваше за убиство, додека имаше поплаки и за малтретирање и полициска бруталност.

Оттаму како здруженија на граѓани сметаме дека е потребно да се прифатат следните општи препораки:

- Подигање на свеста кај полициските службеници за почитување и примена на правата во полициска постапка без разлика дали работат со осомничено лице, сведок или жртва.
- Сензитивен пристап кон ранливите категории на лица како и целосно почитување на одредбите од Законот за малолетничка правда и меѓународните стандарди за малолетници во судир со законот.

- Апсолутна забрана за сторување на тортура или друг вид на сурово или понижувачко постапување и недозволување доколку истата се утврди да остане неказлива, што ќе даде сигнал за нејзина идна примена.
- Спроведување на целосни и ефикасни истраги во случаи на смрт како и нанесување на тешки телесни повреди.
- Проактивна и професионална улога на НВО секторот како и ефикасно и одлучно спроведување на овластувањата кои ги има внатрешната контрола
- Зајакнување на овластувањата на надворешните механизми и соработка со цел утврдување на повредата на правата во полициска постапка.

Користена легислатива и дополнителна литература

- Устав на РМ, Сл.весник бр. 52/91, 01/92, 31/98, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 03/2009
- Закон за полиција, Службен весник бр. 114/2006, 148/2008, 6/2009;
- Кривичен законик, Службен весник бр. 37/1996, 80/1999, 04/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 07/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011
- Закон за кривична постапка, Сл.весник 15/97, 15/2005, 83/2008, 67/2009
- Закон за малолетничка правда, Сл.весник бр.87/2007, 103/2008, 161/2008, 145/2010
- Закон за прекршоците против јавниот ред и мир, Сл.весник бр.66/2007, 51/2011
- Закон за Народниот правобранител, Службен весник бр. 60/2003, 114/2009;
- Европска конвенција за човековите права, со протоколите 1, 4, 6 и 7 –изменета со протокол бр.11 на Совет на Европа
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права, усвоен на Генералното собрание на ООН во 1966 година.
- Конвенцијата против тортура и други свирепи, нехумани или понижувачки постапки или казни е усвоена во рамки на ОН во 1984 година, а стапува на сила во 1987 (со закон за ратификација е усвоена во 1991 кај нас и објавена во Сл.весник бр. 9/91)
- Правилник за начинот на вршење на полициските работи; Сл.весник бр.149/2007,110/2011
- Стандарди на Комитетот за превенција од тортура на Совет на Европа
- Кодекс на полициска етика, Службен весник бр.72/2007;
- Заеднички протокол за постапување во случај на семејно насилство, УНДП 2010
- Стандардни оперативни процедури за задржување и постапка за задржани лица, МВР
- Европски кодекс на полициска етика (2001)
- Кодекс за однесување на службениците одговорни за примена на законот -1979, ООН
- Основни принципи за употреба на сила и огнено оружје од полициски службеници – осми конгрес на ООН, 27.08-07.09.1990 Хавана
- Декларација за полиција –Резолуција 690/1979 Совет на Европа

- Recommendation Rec (2006)13 of the Committee of Ministers to member states on the use of remand in custody, the conditions in which it takes place and the provision of safeguards against abuse.
- TAKING COMPLAINTS OF TORTURE SERIOUSLY, Redress, September 2004
- The Torture Reporting Handbook, How to document and respond to allegations of torture within the international system for the protection of human rights By Camille Giffard, Human Rights Centre, University of Essex, 2000
- Essentials texts on human rights for the police, Ralph Crawshaw & Leif Holmstrom, 2008
- Полициска етика и деонтологија, Трпе Стојановски, 2006 Скопје.
- Меѓународни правни стандарди со кои се уредува полициската употреба на средства за присила - Д.Шктриќ , 2007 објавено во Хрватски летопис за казнено право и пракса –Загреб бр.14, страна 187-214
- Човекови права и полиција – проф. Богољуб Милосављевиќ – Белград 2004
- Beckley, A., Human Rights: The Pocket Guide for Police Officers and Support Staff
Surrey, England, UK: The New Police Bookshop 2000 –
- Osse, A., Instrumenti za vodjenje diskusije: prirucnik za instruktore - o policiji i ljudskim pravima: petnaest ideja kako da se ohrabre policajci da razmisljaju o pitanjima vezanim za ljudska prava - Beograd: Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu, 2003
- Report of the Human Rights defender (Ombudsman) on the activities of the NPM in Poland in 2010
- Меѓународни стандарди за човековите права за спроведување на законот – Информативен центар за граѓанско општество, Скопје 2003
- Полицијата и човековите права - Збирка на меѓународни документи – Хелсиншки комитет за човековите права, од Г. Калајџиев, Т. Стојановски, Скопје 2002
- Надворешен надзор на органите за спроведување на законот – Анализа на меѓународните стандарди, домашното законодавство, механизми, институции и практики
- Против тортурата – базични документи 1- Хелсиншки комитет за човековите права, Скопје, 2004
- Ефикасност во заштитата на човековите права при пречекорување на полициските овластувања – правна анализа за 2009 на Проектот за поддршка на човековите права,

- Пристап до правдата – Извештај за заштита на човековите права при полициска злоупотреба и тортура 2008, www.hrsp.org.mk на Проектот за поддршка на човековите права
- Механизми за заштита на човековите права во случаи на пречекорување на полициските овластувања – правна анализа за 2010 на Проектот за поддршка на човековите права - Коалиција „Сите за правично судење“
- The prohibition of torture – Aisling Ready, Council of Europe,
- The Criminal law handbook, Paul Bergman
- Police in Transition Essays on the Police Forces in Transition Countries, Edited by András Kádár, Hungarian Helsinki Committee

Контакти на организациите имплементатори на ППЧП во 2011

Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“

Регион: Скопје и Велес

Тел./факс: ++ 389 2 3215 263 E-mail: contact@all4fairtrials.org.mk

www.all4fairtrials.org.mk

Форум за правата на Ромите АРКА – Куманово

Регион: Куманово, Штип, Крива Паланка и Кратово

Тел. /факс: +389 31 421-362

e-mail: arka@arka.org.mk

www.arka.org.mk

Центар за демократски развој –Тетово

Регион: Тетово, Гостивар, Кичево и Дебар

Тел. /факс: ++389 44339-903

e-mail contact@centerdd.org.mk

www.centerdd.org.mk

Центар за граѓанска иницијатива – Прилеп

Регион: Прилеп, Битола, Крушево, Македонски Брод, Ресен, Охрид, Струга, Кавадарци и Неготино

Тел. /факс: ++389 48400-480

e-mail: ccimk@mt.net.mk

www.cgimk.org.mk

ИЗБОР- Струмица

Регион: Струмица, Гевгелија, Кочани, Радовиш, Берово и Делчево

Телефон: 034/349-411

e-mail: izborsr@sonet.com.mk

www.hrsp.org.mk